

MALÉTH ÁGNES

A pápai Kúria tagjai és a magyar javadalmak a 14. században: Petrus Begonis életpályája^{*}

*Curialists and Hungarian Church Benefices in the 14th Century:
The Example of Petrus Begonis*

The papal government was characterized by centralisation in the 14th century in which the tax system and the papal beneficial policy were two main factors. The Avignon popes strived to extend their influence on every stratum of the ecclesiastical hierarchy by rewarding the members of the Curia's developing administrative system with benefices in the local churches. The changes in the functioning of the papal curia offered a great opportunity for a growing number of qualified clerics to build successful careers in the papal service.

The process briefly described above had an impact on the contemporary ecclesiastical structure of the Hungarian Kingdom, as more and more clerics tried to obtain benefices with papal protection, especially in the second half of the 14th century. Soon not only papal officers, but cardinals and the members of their entourage held Hungarian ecclesiastical titles as well. The main aim of the present paper is to analyse the lifepath of a curialist, Petrus Begonis. First procurator of cardinal Guillaume de la Jugie, later papal chaplain, Petrus Begonis was granted various church offices – also in the Hungarian Kingdom – and charged with diverse diplomatic tasks in different parts of Europe (Hungary, Holy Roman Empire, Italy). His ecclesiastical career – spanning from the reign of Clement VI to that of Urban VI – gives an insight in the functioning of the papal curia in Avignon and helps us comprehend the administrative changes in the 14th century.

^{*} A tanulmány elkészítését támogatta a „Pápai megbízottak a 14. századi Magyarországon – online adattár – Papal delegates in Hungary in the XIVth century – online database (NKFIH NN 124763)” /2017–2021/ projekt.

A pápaság avignoni korszakát az egyházfői hatalom fokozott centralizációja jellemezte. Az, hogy a központosítás éppen a 14. században tetőzött, több okra is visszavezethető volt. Egyrészt a jelenség beleillett a korszak kormányzati tendenciáiba,¹ ugyanis a korabeli Európa világi uralkodóinak részéről is hasonló törekvéseket figyelhetünk meg.² A pápai hatalom esetében ugyanakkor a folyamat nem volt előzmény nélküli, ugyanis a VII. Gergely és III. Ince által megalapozott egyházpolitika egy hosszútávú fejlődés eredményeként érkezett újabb fontos fázisához. Végül a centralizációt a pápai udvar megváltozott körülményei is indokolták: az Itáliától való folyamatos távollét miatt elkerülhetetlenné vált a Kúria bevételeinek kiegészítése. Az avignoni pápák ezt új adótípusok bevezetésével, valamint a Szentszéknek – főként az egyházi javadalmak betöltéséért – járó illetmények szigorúbb behajtásával igyekeztek elérni. A reformok kivitelezéséhez szükséges adminisztrációs háttér megteremtése megnövelte a Kúria személyzetének létszámát, amely így további forrásokat emésztett fel. Ez szükségszerűen a pápai javadalompolitikát is befolyásolta, hiszen a Kúriának tett szolgálatot az egyházfők gyakran egyházi beneficiumokkal jutalmazták. Az adószedési rendszer kialakítása mellett tehát a javadalmazás lett a változás másik lényegi eleme, vagyis fogalmazhatunk úgy is, hogy ezek egyszerre jelentették a pápai hatalom központosításának előfeltételét és eszközét.³

Az egyházi javadalmak adományázása terén a Szentszék arra törekedett, hogy az egyházfői befolyást a helyi egyházak minden szintjére kiterjessze. Ehhez a pápai rezerváció folyamatos bővítése szolgáltatta a jogi alapot.⁴ A pápák így már nem csak a konzisztoriális javadalmakra próbálták saját jelöltjeiket kinevezni, hanem az egyházszervezet középső és alsó rétegeihez tartozó tisztségek betöltéséről szóló döntésekbe is aktívan beavatkoztak. Beneficiális ügyekben a pápai udvar térnyerését a 14. században megbízhatóan jelzi a várományos kinevezések (*expektatívák*) és províziók, a Kúriához benyújtott *supplicatiók* és fellebbezések, valamint a *conservatori* és delegált bírói kinevezések számának növekedése.⁵

A fentebb vázolt folyamat természetesen a korabeli Magyar Királyság vonatkozásában is kimutatható, ugyanis a 14. században – és főként VI. Kelemen pápa-

¹ Az avignoni pápák központosítási politikáját esetenként a legitimációra való törekvés megnyilvánulásaként értelmezik. Ebben az értelmezésben a centralizált hatalom az egyházfők Rómától (Itáliától) való állandósult távollétét volt hivatott kompenzálni, az Örök Városhoz kötődő misztikumot pedig a mindenkinek felett álló pápa helyettesítette. Rollo-Koster 2015. 149.

² Favier 2006. 181–182.

³ Mollat 1912. 383–388.

⁴ A pápai rezervációs jog alakulásának magyar nyelvű összefoglalóját l. Maléth 2020. 172–173.

⁵ A pápai jogvédői intézmény fejlődéséről l. Hénaff 1997. 71–88., Hénaff 2000. 283–308., Hénaff 2005. 341–353. A 14. század első felének magyar vonatkozású ügyeiről l. Maléth 2020. 121–126. A delegált bíráskodásról l. Herde 2002. 20–43., Barabás 2013. 175–199. A 14. század első felében delegált bírói közreműködéssel zajló, magyar vonatkozású perekről l. Maléth 2020. 89–120.

ságától (1342–1352) – egyre több klerikus próbált a magyar egyházszerkezethez tartozó javadalomhoz a pápai udvar segítségével hozzájutni, akár a konzisztoriális, akár a kisebb javadalmakról volt szó.⁶

Az 1340-es évektől arra is találunk példát, hogy a bíborosok egyike viselt magyarországi javadalmat. Az, hogy a pápai javadalomadományozásban a korábbi évtizedekben periferikusnak számító ország egyházi beneficiumai bekerültek a bíborosi kollégium tagjainak látókörébe az avignoni pápák nepotizmusának következtében létrejött nagy bíborosi famíliák befolyásának kiterjedtségét jelzi. Az egyik ilyen nagyhatalmú család a VI. Kelemennel és XI. Gergellyel (1370–1378) is rokonságban álló de la Jugie-k voltak.⁷ Az 1342-ben bíborossá előlépett Guillaume de la Jugie⁸ – Mályusz Elemér szavaival élve – elérte a „javadalomhalmozás csúcsát”, hiszen csak Magyarországon tizennégy javadalma volt.⁹ De la Jugie bíboros magyarországi javadalmait először 1343-ban említették a források.¹⁰ Ezt követően a bíboros neve gyakran tűnt fel a nápolyi kérdéshez – András herceg házasságához, királlyá koronázásához – kapcsolódó pápai levelekben, többször említették a tárgyalások résztvevőjeként. Bár azt nem tudhatjuk biztosan, hogy de la Jugie a pápai források állításának megfelelően valóban a magyar király érdekében fáradozott-e, a bíboros vitathatatlanul VI. Kelemen egyik legközelebbi bizalmasa volt, így az elsődleges fontosságú ügyek kezelésében segítette a pápát. A magyarországi javadalmakra támasztott jogigényeinek érvényesítéséhez pedig I. Lajos (1342–1382) jóindulatára is szüksége lehetett.¹¹

De la Jugie bíboros azonban nem csak saját maga számára igyekezett magyarországi javadalmakat biztosítani, hanem néhány esetben familiájának tagjai

⁶ Fedeles 2007. 24–25.

⁷ A de la Jugie családból két testvér, Guillaume és Pierre is bíborosi rangot szerzett. Édesanyjuk révén VI. Kelemen a nagybátyjuk, XI. Gergely pedig az unokatestvérük volt. Guillaume de la Jugie-t VI. Kelemen 1342-ben kreálta S. Maria in Cosmedin diakónus-bíborosává, 1368-ban pedig S. Clemens presbiter-bíborosává lépett elő. A de la Jugie családot vizsgáló Anne-Marie Hayez szerint Guillaume de la Jugie két alkalmat leszámítva (1355 és 1358 között Kasztíliaiban és Aragóniában teljesített legációját, valamint római útját V. Orbán pápával) 1374-ben bekövetkezett haláláig Avignonban tartózkodott. Hayez 1980–1981. 25–27. Magyarországi javadalomviseléséről l. C. Tóth 2019. 138.; Fedeles 2005. 463–464. (396. sz.); Thoroczkay 2014. 346–347.

⁸ HC I. 18., 41., 51.

⁹ Mályusz 2005. 161. Ugyancsak tizennégy javadalmat említ Bónis 1961. 258.

¹⁰ 1343. március 6.: Reg. Suppl. I./2. 7–8. (X. sz.); MES III. 490.

¹¹ Wodka 1938. 29.; Tusor 2018. 5–6. I. Lajos híveként említi de la Jugie-t: 1346. október 18.: AAV Reg. Vat., vol. 140, fol. 152v–153r, ep. 663–664, MNL OL DF 291857, LCPC CL VI. I. 156. (1246. sz.), AOkl. XXX. 417. 754. De la Jugie fáradozása, hogy megnyerje a magyar király támogatását nem mindig járt sikerrel. I. Lajos rendelkezését a bíboros képviselői ellen l. alább. A későbbiekben arról is értesülünk, hogy András erdélyi püspök akadályozta, hogy de la Jugie megbízottai betöltsék a gyulafehérvári főesperességet. 1353. október 6.: AAV Reg. Vat., vol. 244A, ep. 470; Theiner II. 5–6. (XI. sz.); LSC I VI. I. 192. (583. sz.); EO III. 270. (732. sz.)

számára is.¹² Közülük kitűnik egy Petrus Begonis nevű klerikus, aki nem csak magyarországi javadalmat viselt, hanem előbb a bíboros képviselőjeként, később pedig pápai *nunciusként* is járt a Magyar Királyságban. Életpályáját érdemes közelebbről is megvizsgálnunk, egyrészt azért, mert Petrus jelenléte a pápai udvarban mintegy öt évtizeden keresztül (VI. Kelemtől VI. Orbánig)¹³ kimutatható, másrészt azért is, mert előmenetele jó példáját adja a Kúria által biztosított karrierlehetőségeknek.¹⁴

A Petrus Begonishoz hasonló ambiciózus klerikusok számára kedvező körülményeket jelentettek a korszakban lezajló adminisztrációs reformok, ezek ugyanis felértékeltek a (jogi, pénzügyi, teológiai) szaktudást. A pápai udvar működésében megjelent a bizonyos feladatköröket ellátó megbízottak professzionalizálódása.¹⁵ Nem csak a Kúria legfontosabb intézményei (kancellária, kamara), hanem a tekintélyesre duzzadt bíborosi famíliák is nagy számban alkalmaztak képzettséggel rendelkező klerikusokat. A témával kapcsolatban végzett vizsgálatok kimutatták, hogy a kardinálisok kíséretének esetében – a bíborosi kollégium és a pápai família összetételével ellentétben, ahol egyértelműen az aktuálisan uralkodó egyházfő rokonsága került előtérbe – nem számított a származás; az előrehaladást leginkább az egyéni kvalitások és a kapcsolati háló (ti. ajánlások) segítették elő.¹⁶ Ezt de la Jugie familiájáról gyűjtött adatok is alátámasztják, ugyanis a limousin-i kötődésű bíboros kíséretéhez tartozók többségükben a mai Franciaország északi részéről és Párizs környékéről, többen Közép- és Dél-Franciaországból származtak, de voltak köztük itáliaiak és spanyolok is.¹⁷ Ebben a tekintetben Petrus Begonis esete sem

¹² Közéjük tartozott Uzsai János egri olvasókanonok. Az 1330-as évek végén szerzett jogi végzettséget Bolognában, később az egyetem rektora lett. De la Jugie bíborossal még 1343 előtt, rektori hivatali ideje alatt kerülhetett kapcsolatba. 1343-ban már de la Jugie káplánjának címzik a források. MES III. 498.; Bónis 1961. 258. Uzsait említi Pór 1897. 770.

¹³ 1391. október 11-én a végrendeletének végrehajtói intézkedtek, Petrus Begonis tehát ez előtt a dátum előtt halálozott el. Berlière 1906. 182.

¹⁴ Petrus Begonis életpályájáról rövid összefoglalást ad Berlière 1906. 181–182.; Fedeles 2007. 27.; Fedeles 2017. 80.; Kowalski 1996. 241–242. (184. sz.); Körmeny 2007. 178. (41. sz.) Köszönettel tartozom Fedeles Tamásnak, hogy az utóbbi munkára felhívta a figyelmem.

¹⁵ A professzionalizálódás folyamata a 14. században talán a pápai adószedők esetében érhető tetten a legkönnyebben: a megbízottak kiválasztásában a korábban döntőnek bizonyuló tényezők – beágyazottság, helyismeret, helyi javadalomviselés, szociális háló stb. – mellett főként XXII. János idején a szakmai tapasztalatnak és az egyetemi tanulmányoknak nőtt a leginkább a jelentősége. Le Roux 2010. 161–181. Ez a változás a Magyar Királyság területére a 14. század első felében kiküldött pápai adószedők esetében is megfigyelhető. Maléth 2020. 78., 87.

¹⁶ Bernard Guillemain becslése szerint az avignoni időkben a bíborosi famíliák létszáma megközelítette az ezer főt, amelyből hozzávetőleg ötszázan voltak klerikusok. Guillemain 2003. 7–11.

¹⁷ Hayez 1980–1981. 37–41.

tért el az átlagtól, hiszen a későbbi zempléni főesperes családja a déli Languedoc régióban található Castres-ban élt.¹⁸

Ha Petrus Begonis helyét szeretnénk meghatározni Guillaume de la Jugie familiájában, Pierre Jugie funkcionális felosztását érdemes alapul vennünk. A négy csoportot megkülönböztető besorolás szerint a liturgikus feladatokat ellátó klerikusok (a kápolna papsága, bibliai felolvasók stb.) tették ki a bíborosok kíséretének valamivel több mint felét. Rajtuk kívül minden bíboros rendelkezett adminisztratív személyzettel (kancellária, titkárság, kamara, a bíborosi Kúria ügyhallgatói stb.), házi szolgálókkal (háztartásbeliek, orvosok stb.), valamint a biztonságért felelő örökkel is. A második (adminisztratív) csoporthoz tartoztak azok a familiárisok, akik a bíborost különböző egyházi javadalmaiban képviselték,¹⁹ vagyis Guillaume de la Jugie esetében Petrus Begonis is.²⁰ Az egyszerű képviselői feladatkörből viszont Petrus a jelek szerint hamar tovább lépett, ugyanis 1345-ben már a bíboros káplánja és *commensalis familiaris*a volt.²¹

Petrus Begonis 1343-tól azonosítható a pápai forrásokban, ekkor Limoges egyházmegyei klerikusként említették.²² A használt címzések egyértelművé teszik, hogy jogi képzettséggel rendelkezett, az azonban adatok hiányában nem megállapítható, hogy melyik egyetemen végezte tanulmányait. Kezdetben *baccalarius in legibus*ként²³

¹⁸ Ez az adat egy Guillaume de la Jugie bíboros által Petrus fivére, Vincentius érdekében benyújtott *supplicatio*ban szerepel. Vincentius a bíboros kérvénye nyomán a Castres-hoz közeli Albi egyházában jutott kanonoki javadalomhoz. 1349. március 22.: AAV Reg. Suppl. 17, fol. 216r; MPV III. 322–323, 324. sz.; Fedeles 2007. 27.; Fedeles 2017. 80. Petrus Begonis pedig később a castres-i S. Maria Magdalena-egyház híveinek kérvényezett búcsút, amelyet egy év és negyven nap időtartamban hagyott jóvá a pápa. 1351. július 11.: MVB I. 710. (1357. sz.)

¹⁹ Jugie 1986. 141–179.

²⁰ Petrus Begonis magyarországi megbízásait de la Jugie képviselőjeként l. alább.

²¹ 1345. október 20.: AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 72r; MVB I. 320. (532. sz.); AOklt. XXIX. 413. (750. sz.) A *commensalis* megnevezés azokra a klerikusokra utalt, akik ténylegesen együtt étkeztek a bíborossal, vagyis a kíséret belső köréhez tartoztak. Paravicini Bagliani 1972. 463–474.; Kiss 2016. 67.

²² L. a fentebb idézett forrást de la Jugie bíboros képviselétéről. 1343. június 10.: AAV Reg. Vat., vol. 137, fol. 26v, ep. 73–76 (MNL OL DF 291796), Theiner I 654. (DCCCCLXXIX. sz.), AOklt. XXVIII 256. (395–396. sz.)

²³ Ez a címzés 1343 és 1351 között szerepel a forrásokban. 1349. február 25.: AAV Reg. Suppl. 17, fol. 158; MPV III. 322–323. (323. sz.); AAV Reg. Vat., vol. 137, fol. 26 v, ep. 73–76, Theiner I 654. (DCCCCLXXIX. sz.), AOklt. XXVIII 256. (395. sz.); AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 35 = AAV Reg. Vat., vol. 244 N, fol. 95, ep. 228B, LCPC CL VI I. 348. (2477. sz.), Cameralia I. 69. (73. sz.); AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 36, LCPC CL VI I. 348. (2478. sz.); AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 49 r–v, LCPC CL VI I. 348. (2482. sz.); AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 44v, LCPC CL VI FR 201–202. (517. sz.), Theiner I. 799. (MCCXXII. sz.); 1348. június 27.: AAV Reg. Vat., vol. 188, fol. 176r, ep. 94., MVB I. 567–568. (1005–1006. sz.), AOklt. XXXII 213. (409. sz.); 1348. június 14.: AAV Reg. Vat., vol. 189, fol. 21r, ep. 47, MVB I. 566. (999. sz.); Kovács 1983. 28. (277. sz.)

(illetve egy alkalommal *in iure civili baccalarius*ként, 1346²⁴) említik, később a *licentiatus* címet is megszerezte. Ez utóbbi 1345-től, néha a *baccalarius* titulussal egyidejűleg szerepel a forrásokban.²⁵ Egyházi karrierje során eleinte főként a Magyar- és a Lengyel Királyságokban jutott javadalmakhoz.²⁶ Előbb wrocławui kanonok (1345–1346),²⁷ majd ugyanennek az egyháznak a *cancellarius*a lett (1348–1382).²⁸ A krakkói egyház kanonoki javadalmára 1348-ban kapott várományos kinevezést;²⁹ ezt a jogot azonban valószínűleg egy ideig nem sikerült érvényesítenie.³⁰ Ezzel szemben az 1349-ben a számára rezervált zempléni főesperességet és egri kanonokságot³¹ két évvel később valóban be is töltötte; legalábbis erre utal, hogy a javadalmak után járó *annatát* a pápai adószedőknek befizette.³² A zempléni főesperességről 1353-ban mondott le egy ugyanakkor megüresedett esztergomi kanonokságért

²⁴ AAV Reg. Vat., vol. 140, fol. 152v–153r, ep. 663–664 (MNL OL DF 291857), LCPC CL VI I. 157. (1246. sz.), AOklt. XXX. 416. (754. sz.)

²⁵ 1345. szeptember 28.: AAV Reg. Vat., vol. 139, fol. 114v, ep. 446–447 (MNL OL DF 291827), AOklt. XXIX 361. (663. sz.), LCPC CL VI II. 56. (1998–1999. sz.); 1353. április 26.: AAV Reg. Aven., vol. 121, fol. 140r–v (MNL OL DF 289417), Theiner II. 6. (XII. sz.), AOklt. XXXVII. 170. (263. sz.) Petrus Begonis egyetemi végzettségét említi Fedeles 2007. 27.; Fedeles 2017. 80.; Schuchard 2000. 212–213.; Veress 1941. 396. Gerhard Schindler emellett *magister legum* címet is említ. Schindler 1938. 58. Köszönettel tartozom Fedeles Tamásnak, hogy ezt az adatot a rendelkezésemre bocsátotta.

²⁶ Petrus Begonis egyházi javadalmairól l. Berlière 1906. 181–182., Kowalski 1996. 241–243. (184. sz.)

²⁷ 1345. október 20.: AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 72r, MVB I. 320–321. (532. sz.), AOklt. XXIX. 413. (750–751.); 1346. augusztus 7.: AAV Reg. Aven., vol. 87a, fol. 545r–v, ep. 29 (MNL OL DF 292732), AOklt. XXX. 336–337. (567. sz.); 1348. június 14.: AAV Reg. Vat., vol. 189, fol. 21r, ep. 47, MVB I. 566. (999. sz.)

²⁸ 1348. június 27.: AAV Reg. Vat., vol. 188, fol. 176r, ep. 94., MVB I. 567. (1005–1006. sz.), AOklt. XXXII 213. (409. sz.); 1351. augusztus 5.: AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 35 = AAV Reg. Vat., vol. 244 N, fol. 95, ep. 228B, LCPC CL VI. I. 348. (2477. sz.), Cameralia I. 69. (73. sz.); 1351. augusztus 5.: AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 36, LCPC CL VI. I. 348. (2478. sz.); 1351. augusztus 7.: AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 49 r–v, LCPC CL VI I. 348. (2482. sz.); 1351. augusztus 5.: AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 44v, Theiner I. 799. (MCCXXII. sz.), LCPC CL VI FR 201–202. (517. sz.); 1351. december 19.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 263, fol. 14, AAV Cam. Ap., Obl. et Sol., vol. 26, fol. 180v és vol. 28, fol. 55v, Cameralia I. 204. (356. sz.), Mohler 1931. 280. Gerhard Schindler munkájára hivatkozva Kowalski 1382-re datálta Petrus Begonis lemondását a wrocławui egyház kancellárságáról. Kowalski, 1996. 242.; Schindler 1938. 164–165.

²⁹ 1348. június 14.: AAV Reg. Vat., vol. 189, fol. 21r, ep. 47, MVB I. 566. (999. sz.), AOklt. XXXII 194. (354. sz.)

³⁰ A zempléni főesperesség rezervációját tartalmazó pápai levél kiadásáig (1349. február 25-én, l. alább) Petrus Begonis még nem tudta betölteni a krakkói kanonokságot; csak 1350-től birtokolta ténylegesen a javadalmat. Kowalski 1996. 241.

³¹ 1349. február 25.: AAV Reg. Suppl. 17, fol. 158; MPV III. 322–323. (323. sz.)

³² A Demeter fia János elhalálásával megüresedett egri kanonokságért és a zempléni főesperességért Petrus Begonis 125, valamint 30 aranyforint *annatát* fizetett a pápai adószedőknek. 1351. december 27.: AAV Cam. Ap., Collect., vol. 181, fol. 123r, Mon Vat I/1. 449. Ugyanilyen dátum-

cserébe (1353–1366),³³ az egri kanonokságot pedig még 1370-ig viselte, amikor egy Commignes egyházmegyei javadalomhoz jutott.³⁴ Az 1350-es évek végétől Petrus Begonis egyházi pályájának földrajzi súlypontja megváltozott; lengyel- és magyarországi javadalmait fokozatosan nyugat-európai beneficiumokra cserélte. Hosszú időn keresztül a Commignes egyházmegyei Aure főesperessége volt a fő titulusa (1353–1370),³⁵ emellett kisebb francia egyházi javadalmakkal is rendelkezett, így Jobia (Gap e.m., 1363),³⁶ majd Combes (Béziers e.m., 1370) egyházigazgatóságával,³⁷ a S. Stephanus de Tescone-egyház (Montauban e. m.) kanonokságával és prebendájával (1370),³⁸ de kapott várományos kinevezést egy commignes-i prebendára (1368),³⁹ illetve egy liège-i (1372),⁴⁰ majd párizsi prebendára és kanonokságra (1375) is szert tett.⁴¹ 1370-ban lett a Liège egyházmegyei Condroz főesperese, amelyért lengyelországi javadalmairól le kellett mondania.⁴² Ezt a tisztséget Petrus Begonis képviselői

mal a pápa egyébként meg is ismételte az említett javadalmakra vonatkozó adományozást. MVB I. 730. (1411. sz.)

- ³³ Petrus Begonis azt az esztergomi kanonokságot kapta meg, amelyről Demeter fia András ugyanabban az időben mondott le a pápai udvarban. A pápai adományozás értelmében az aure-i főesperességre vonatkozó várományos kinevezése érvényben maradt, valamint a wrocławai egyház kancellári tisztségét, a krakkói és az egri kanonokságait megtarthatta. 1353. április 26.: AAV Reg. Aven., vol. 121, fol. 140r–v (MNL OL DF 289417), Theiner II. 6. (XII. sz.), AOkl. XXXVII. 170. (263. sz.) 1353. április 26-án Petrus Begonis 27 aranyforint *annatát* fizetett az esztergomi kanonokságért a pápai adószedőknek. AAV Cam. Ap. Collect., vol. 181, fol. 117, Mon Vat I/2. 442., C. Tóth 2019. 194.; Kollányi 1900. 57. A Petrus Begonis lemondásával megüresedett esztergomi kanonokságot 1366-ban már egy másik klerikus kapta meg. AAV Cam. Ap. Collect., vol. 182, fol. 56, Mon Vat I/1. 465.
- ³⁴ Az így megüresedett egri javadalmat Ciili Balázs fia István kapta meg. 1370. július 22.: AAV Reg. Aven., vol. 171, fol. 198.
- ³⁵ Egy 1371-es pápai forrásból derül ki, hogy az aure-i főesperesség akkor üresedett meg, amikor Petrus Begonis megkapta a condrozi főesperességet. 1371. február 3.: AAV Reg. Aven., vol. 176, fol. 56.
- ³⁶ Arról nem áll rendelkezésünkre adat, hogy Petrus Begonis mikor jutott hozzá ehhez a javadalomhoz. 1363 júliusában már viselte, de még ugyanabban a hónapban le is mondott róla. 1363. 07. 11.: AAV Reg. Aven., vol. 151, fol. 277; 1363. július 28.: AAV Reg. Aven., vol. 153, fol. 60.
- ³⁷ Ez a hivatal lélek gondozással nem járt és Petrus Begonis akkor vált meg tőle, amikor elnyerte a condrozi főesperességet. 1370. május 9.: AAV Reg. Aven., vol. 172, fol. 123.
- ³⁸ 1363. július 11.: AAV Reg. Aven., vol. 151, fol. 277.
- ³⁹ A pápai adományozás kikötötte, hogy az egri kanonokságáról le kell mondania, ha a várományos javadalmat betölti. 1368. december 13.: AAV Reg. Aven., vol. 170, fol. 222.
- ⁴⁰ Az ifjabb Étienne Aubert, a S. Laurentius in Lucina-egyház presbiter-bíborosának (HC I. 43.) halálával megüresedett javadalomról volt szó. 1372. május 25.: AAV Reg. Aven., vol. 183, fol. 217.
- ⁴¹ 1375. március 26.: AAV Reg. Aven., 199, fol. 42v.
- ⁴² Vagyis a krakkói kanonoki javadalmáról és a wrocławai egyház kancellári tisztségéről. 1370. július 3.: AAV Reg. Aven., 172, fol. 229. Egy 1378 és 1382 között keletkezett dokumentum említette, hogy lemondott a lengyelországi javadalmairól, (MVB 66–67. /87. sz./), amelyeket 1396-ban Johannes Pomeranus de Prussia, I. Lajos magyar király és Erzsébet királyné klerikusa kapta meg. 1396. április 5.: MVB V. 533–534. (982. sz.); Kowalski 1996. 182–183. (87. sz.) Petrus Begonis

a káptalan tagjainak ellenállása miatt nem tudták betölteni,⁴³ ezért a pápa *conservatorokat* rendelt a javadalmazott jogainak érvényesítésére.⁴⁴ A későbbi pápai források viszont következetesen *condrozi főesperesként* említik, így azt kell feltételeznünk, hogy a probléma végül megoldódott.⁴⁵

Petrus Begonis több alkalommal képviselte de la Jugie bíborost a Magyar Királyság területén,⁴⁶ és a forrásokból kirajzolódó kronológiából arra következtethetünk, hogy esetenként hosszabb időt töltött az országban, illetve – tekintve, hogy a bíboros lengyel *beneficiumokkal* is rendelkezett – a régióban. Először 1343-ban teljesített kiküldetést a kardinális egyházi javadalmaival – mégpedig a stefaniták esztergomi és budafelnehévi házaival (*magisterium domus cruciferorum sancti Stephani regis de Strigonia et Calidisaquis*) – kapcsolatban.⁴⁷ Petrus következő magyarországi látogatására valószínűleg két évvel később, 1345 őszén került sor, VI. Kelemen ugyanis ekkor újból I. Lajos támogatását kérte a de la Jugie megbízottjaként eljáró klerikus számára.⁴⁸ A magyar uralkodónak szóló pápai levelet né-

condrozi főesperessé történt előlépéséről a kölni *collectoria* számadáskönyve is megemlékezett. AAV Cam. Ap., Collect., vol. 5, fol. 151v, Kirsch 1894. 352.

⁴³ 1371. május 2.: AAV Reg. Vat., vol. 282, fol. 110, AAV Reg. Aven. 174, fol. 305v.

⁴⁴ A kirendelt jogvédők a kölni egyházmegyei S. Maria ad gradus-egyház és a liège-i egyházmegyei S. Paulus-egyház dékánjai és a Cambrai egyházmegyei Hanonia (Honnecourt) főesperese voltak. 1372. június 9.: AAV Reg. Aven., vol. 185, fol. 146v.

⁴⁵ A tisztségtől végül VII. Kelemen ellenpápa fosztotta meg Petrus Begonist, mivel az VI. Orbán híve volt. Berlière 1906. 182.

⁴⁶ Petrus Begonist több olyan dokumentum is de la Jugie bíboros magyarországi és lengyelországi képviselőjeként említi, amelyek nem feltétlenül kötődnek magyarországi tevékenységéhez. „Capellanus et familiaris commensalis, clericus Castrensis, baquallarius in legibus, procurator dicti cardinali in regnis Ungarie et Polonie” címmel szerepel: 1345. október 20.: AAV Reg. Aven., vol. 10. fol. 72r, MVB I. 320. (532. sz.) – AOkt. XXIX. 413. (750. sz.); valamint 1345. október 20.: AAV Reg. Vat., vol. 217, fol. 366. = AAV Reg. Vat., vol. 169, fol. 230, MVB I. 321. (533. sz.), AOkt. XXIX. 414. (715. sz.); „baccalaureus in legibus, familiaris et procurator principalis in regnis Ungarie et Polonie” titulussal említi: 1348. június 14.: Reg. Suppl. I./2. 183–184. (371. sz.); MVB I. 565–566. (998–999. sz.), AOkt. XXXII. 194. (354. sz.); illetve ugyanilyen tartalommal: 1348. június 25. vagy 27.: Reg. Suppl. I./2. 118–119. (161–162. sz.), MVB I. 567. (1005. sz.), AOkt. XXXII. 213. (409. sz.); „baccallarius in legibus specialis capellanus, commensalis ac principalis vicarius et procurator in Ungarie et Polonie regnis” címmel szerepel: 1349. február 25.: AAV Reg. Vat., vol. 241, fol. 332v–333r, MNL OL DF 291188, MPV III. 323. (323. sz.); AOkt. XXXIII. 84. (124. sz.); végül „procurator principalis in regnis Ungarie et Polonie”: 1349. március 22.: Reg. Suppl. I./2. 197. (401. sz.); AOkt. XXXIII. 113–114. (192. sz.)

⁴⁷ A bíboros követei számára támogatást kérő pápai levél nem csak a magyar királynak szólt, VI. Kelemen hasonló tartalmú levelet címzett a magyar királynénak, illetve a bíboros lengyelországi javadalmaihoz kapcsolódóan Kázmér lengyel királynak és feleségének. 1343. június 10.: AAV Reg. Vat., vol. 137, fol. 26v–27r (MNL OL DF 291796); Theiner I. 654. (DCCCCLXXIX. sz.); AOkt. XXVII. 256. (395–396. sz.)

⁴⁸ 1345. szeptember 28.: AAV Reg. Vat., vol. 139, fol. 114v, ep. 446–447 (MNL OL DF 291827), AOkt. XXIX 361. (663. sz.), LCPC CL VI II. 56. (1998–1999. sz.)

hány nappal megelőzte egy *supplicatio*. Ebben de la Jugie azt kérte a pápától, hogy megtarthassa a torontáli főesperességet és a váradi egyház kanonokságát, amelyeket képviselői azelőtt töltöttek be, hogy értesültek volna a bíboros esztergomi és kalocsai főegyházmegyékre vonatkozó különleges jogainak a konzisztóriumban történt visszavonásáról. A kérvény arról is beszámolt, hogy I. Lajos korábban hét hónapra kitiltotta a bíboros képviselőit az országból.⁴⁹ Ez a dokumentum nem nevezi meg a de la Jugie nevében eljáró megbízottakat, de nagyon is valószínű, hogy a király rendelkezése az 1343 nyarán menesztett követség – Domonkos fia János és Petrus Begonis – ellen irányult.⁵⁰

A következő Petrus Begonisra vonatkozó adat 1346 őszéről áll rendelkezésünkre. A kiküldésre ezúttal azért volt szükség, mert a de la Jugie javadalmaihoz tartozó falvak közül néhányat felégették.⁵¹ Petrus ezt követően valószínűleg folyamatosan Magyarországon tartózkodott legalább 1347 tavaszáig, amikor a nyulak-szigeti apácákkal szemben képviselte a bíborost egy perben. De la Jugie mint a stefaniták esztergomi és budafelhévízi házainak *magistere* került jogi konfliktusba az apácákkal, amelynek kiindulópontja néhány budafelhévízi telek, valamint bizonyos szőlők után szedett tized tulajdonjoga volt. Miután az apácák képviselője korábbi dokumentumokkal bizonyította igényük jogosságát, Petrus Begonis a bíboros nevében lemondott a vitatott tulajdonokról.⁵² Az 1347-es per után Petrus Begonis személyesen valószínűleg már nem képviselte többé de la Jugie érdekeit Magyarországon. Egy 1349-es dokumentumból kiderül, hogy Petrus egy János nevű klerikusra „delegálta” a bíboros javadalmaival kapcsolatos teendők ellátását.⁵³

Petrus Begonis pályafutásában az 1350-es évek elején alapvető változás következett be; a tehetséges klerikusra ugyanis a pápa is felfigyelt. 1351-től viselte

⁴⁹ Bónis György feltételezése szerint a kitiltás oka a veszprémi püspökség betöltése miatt kialakult vita (1344–1345) volt. Bónis 1961. 258–259.

⁵⁰ 1345. szeptember 25.: Reg. Suppl. I./2. 108–109. (CCVII. sz.), AOklt. XXIX. 347. (600. sz.)

⁵¹ 1346. október 18.: AAV Reg. Vat., vol. 140, fol. 152v–153r, ep. 663–664 (MNL OL DF 291857), LCPC CL VI. I. 157. (1246. sz.), AOklt. XXX. 417. (754. sz.) Mivel de la Jugie VI. Kelemen pápa közeli rokona és bizalmasa volt, nem zárhatjuk ki a lehetőséget, hogy a hatalmaskodás hátterében a király neheztelése állt, amelyet a Szentszék András herceg halála (1345. szeptember) után folytatott politikája miatt érzett.

⁵² A budai káptalan oklevele Petrus Begonist jogban jártas személyként (*iuris peritus*), de la Jugie bíboros *procuratoraként* és különleges követeként (*nuntius specialis*) írta le. 1347. március 14.: MNL OL DL 2873, MES. III. 622–624. (816. sz.), AOklt. XXXI. 135–136. (212. sz.) A dokumentum átírta Tamás esztergomi érsek 1316. március 24-i döntését, amelyben megtiltotta a stefanitáknak, hogy az említett szőlők után tizedet szedjenek az apácáktól. Ezt l. MNL OL DL 1866; MES II. 722–723. (817. sz.); AOklt. IV. 99–100. (255. sz.); Maléth 2020. 99.

⁵³ Erről Ildebrandino Conti padovai püspök – aki Gui de Boulogne bíboros pápai oldalkövet kinevezett helyettese volt 1349-es magyarországi legációja során – Budán keltezett oklevele tudósít. 1349. szeptember 6.: MNL OL DF 248989, MES III. 696. (935. sz.), AOklt. XXXIII. 331. (672. sz.)

a pápai káplán címet,⁵⁴ és a jelek szerint nem csak honoráris címzésről volt szó, hanem de la Jugie bíboros familiáját hátrahagyva valóban a pápa közvetlen szolgálatába állt. Ezt támasztja alá egyrészt, hogy Petrus Begonis többé nem járt el de la Jugie képviselőjében, illetve az 1350-es évek végétől a bíboros ügyvivőiként is új személyek jelennek meg a forrásokban.⁵⁵ Másrészt Petrus ezt követően elsősorban pápai kiküldetéseket teljesített, amelyeket jellegük szerint érdemes áttekintenünk. Az első csoportba sorolhatók a diplomáciai természetű feladatok. Ilyen megbízást 1351-ben kapott először a pápától, ekkor VI. Kelemen éppen Magyarországra delegálta *nuntius* minőségben.⁵⁶ A kiküldetés kétséget kizáróan a Johanna nápolyi királynő és I. Lajos között létrehozandó megállapodáshoz kapcsolódott. A magyar király ugyanis 1350 októberének végén érkezett vissza Budára második nápolyi hadjáratáról,⁵⁷ és pápai közvetítéssel majdnem két éven keresztül zajlottak a tárgyalások.⁵⁸ Petrus Begonis számára nem volt teljesen ismeretlen terület az Anjou-dinasztia két ágának konfliktusa, hiszen egy 1345-ben kelt pápai levél szerint még de la Jugie bíboros képviselőjeként vett részt a vélhetően András herceg koronázásáról szóló diplomáciai egyeztetéseken.⁵⁹ Az 1351-es kiküldetés nem tartott hosszú ideig, az év végén ugyanis Petrus Begonis újra a pápai Kúriában volt és Mihály zágrábi püspök nevében fizetett *servitiumot* az Apostoli Kamarának.⁶⁰

⁵⁴ 1351. augusztus 5.: AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 35 = AAV Reg. Vat., vol. 244 N, fol. 95, ep. 228B, CVH I/1. 69. (73. sz., 1352-es dátummal) Erről l. Barabás 2019. 42.

⁵⁵ 1357-ben Pelros János aradi főesperes volt a bíboros *vicarius generalis procurator*. 1357. október 30.: MNL OL DF 277381, Urkundenbuch II. 145–148. (729. sz.), EO III. 338–339. (959. sz.). 1364-ben pedig Monostori István fia Péter, szabolcsi főesperes, később pápai adószedő, valamint Johannes Bastardi roueni kanonok szerepelnek a bíboros magyarországi javdalmi kormányzására kinevezett képviselőkként. 1364. július 1.: AAV Reg. Vat., vol. 246, fol. 244v, Theiner II. 61–62. (CXIV. sz.), EO III. 136. (298. sz.) István fia Péter 1361 és 1375 között volt szabolcsi főesperes, személyére l. Fedeles 2017. 74–75., 78–79., 82. Ugyanakkor egy 1363-as kamarai bejegyzés továbbra is de la Jugie bíboroshoz köti Petrus Begonist (*socius domini cardinalis Guillermi*) 1363. június 22.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 300, fol. 146, AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 302, fol. 15v, Kirsch 1894. 420.

⁵⁶ L. a fentebb idézett dokumentumot 1351. augusztus 5-i dátummal: AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 35 = AAV Reg. Vat., vol. 244 N, fol. 95, ep. 228B, LCPC CL VI. I. 348. (2477. sz.), Cameralia I. 69. (73. sz.); 1351. augusztus 5.: AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 36, LCPC CL VI. I. 348. (2478. sz.); 1351. augusztus 7.: AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 49 r–v, LCPC CL VI. I. 348. (2482. sz.); 1351. augusztus 5.: AAV Reg. Vat., vol. 145, fol. 44v, LCPC CL VI FR 201–202. (517. sz.), Theiner I. 799. (MCCXXII. sz.)

⁵⁷ Kristó 1988. 124.

⁵⁸ A megállapodás 1350 végén született meg. Csukovits 2019. 48.

⁵⁹ 1345. szeptember 28.: AAV Reg. Vat., vol. 139, fol. 114v, ep. 446–447 (MNL OL DF 291827), AOklt. XXIX 361. (663. sz.), LCPC CL VI II. 56. (1998–1999. sz.)

⁶⁰ 1351. december 9.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 263, fol. 14, Mohler 1931. 280; AAV Cam. Ap., Obl. et Sol., vol. 26, fol. 180v és vol. 28, fol. 55v, Cameralia I. 204. (356. sz.)

Petrus Begonis pápai megbízásból valószínűsíthetően még két alkalommal járt a Magyar Királyságban.⁶¹ 1363-ban egy kamarai bejegyzés szerint 400 aranyforint kifizetésben részesült, amely a német és a magyar területekre (*ad partes Alamannie et Ungarie*) szóló kiküldetése költségeit volt hivatott fedezni.⁶² Bár erről a megbízásról nem áll rendelkezésünkre több adat – sem az utazás célját, sem a kimenetelét nem ismerjük –, a történeti munkák általában adószedői megbízás-ként kezelik.⁶³ Ezt a feltevést támaszthatná alá az említett feljegyzésben az Apostoli Kamarát érintő ügyekre való utalás (*super certis negotiis ... ipsam Cameram tangentibus*), viszont ellentmond ennek, hogy a Magyar Királyságban abban az időszakban más adószedők működtek,⁶⁴ illetve az a tény is, hogy Petrus Begonis által beszédett összegekről nem tudósítanak a források. A legvalószínűbb magyarázat, hogy az ekkor már az Aure főesperese címet viselő klerikus feladata a pápai adók miatt a magyar királlyal kialakult konfliktus elsimítása volt.⁶⁵

Több részlet ismert Petrus Begonis 1369-es követségéről. Ekkor V. Orbán (1362–1370) Rómából küldte ki János daxi püspökkel⁶⁶ I. Lajoshoz és IV. (Luxemburgi) Károlyhoz (1346/1355–1378), azzal a céllal, hogy a magyar király unokahúga, Erzsébet⁶⁷ és a császár fia, Vencel között fennálló eljegyzést érvény-

⁶¹ Egy 1359-es pápai levél megfogalmazása szerint Petrus Begonis egy alkalommal Károly, Normandia hercege és János, Poitou grófja megbízásából járt I. Lajos királynál követségben: „Karolus dux Normannie [...] et Johannes comes Pictauensis [...] dilectos filios Petrum Begonis archidiaconum de Aura in Ecclesia Convenarum, et nobilem virum Stephanum de Fayno militem, latores presencium, nuntios suos pro certis negotiis, sicut accepimus, per eos ministerio vive vocis tue celsitudini exponendis ad presentiam tuam mittant” – 1359. február 18.: MDA II. 526. (396. sz.) A küldöttség célja ismeretlen, valószínűleg a százéves háborúban szorult helyzetbe került Francia Királyság ügyét volt hivatott előmozdítani a magyar királynál. Érdekes kérdés továbbá, hogy az alapvetően pápai szolgálatban álló főesperest VI. Ince miért a francia trónörökös képviselőjeként említette. Petrus Begonis eredetileg a pápa és a poitiers-i csata (1356) óta régensként kormányzó Károly normandiai herceg között közvetíthetett, és magyarországi helyismerete miatt választhatták ki a feladatra. Köszönettel tartozom Fedeles Tamásnak, hogy az idézett pápai levélre felhívta a figyelmem.

⁶² 1363. június 22.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 300, fol. 146, AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 302, fol. 15v, Kirsch 1894. 420.

⁶³ Berlière 1906. 181.

⁶⁴ Arnaldus de la Caucina és Johannes de Capraspina. Mon Vat I/1. lxxi–lxxvi i.

⁶⁵ I. Lajos akadályozta a pápai adószedők munkáját, tiltotta az adószedést. V. Orbán leveleit a magyar királynak és az esztergomi érseknek l. 1363. május 10. és 12.: AAV Reg. Vat., vol. 245, fol. 154r–v, Theiner II. 54–55. (XCVIII–XCIX. sz.), LC U V. I. 58. (420–421. sz.), AOKlt. XLVII. 134–136. (220. és 222. sz.)

⁶⁶ Jean de Saie (Johannes de Saya) 1362 és 1363 között Lombez, 1363-tól 1375-ig Dax, 1375-től 1382-ig Agen, 1382-től 1383-ban bekövetkezett haláláig pedig Albi püspöke volt. A bordeaux-i származású klerikus nem csak V. Orbán, hanem XI. Gergely megbízásából is járt követségben I. Lajos magyar királynál. Pommerol – Monfrin 2001. 450. (383. 8. sz.); HC I. 77., 81., 97.

⁶⁷ Erzsébet I. Lajos ifjabb öccsének, István hercegnek Bajor Margittal kötött házasságából született gyermeke volt. Mivel a magyar királynak sokáig nem volt saját gyermeke, Erzsébetet kezelték

telenítsék.⁶⁸ Emellett a pápai követek valószínűleg arra is utasítást kaptak, hogy a magyar királytól szerezzenek fegyveres támogatást V. Orbán itáliai hatalmak – főként a Bernabò Visconti által támogatott Perugia⁶⁹ – ellen folytatott harcához.⁷⁰ Ez utóbbihoz kapcsolódott ugyanabban az évben (1369 tavaszán) Petrus Begonis egy korábbi megbízatása is, amelynek során Johanna nápolyi királynőt kellett fel-szólítania a pápai hatalom megsegítésére.⁷¹

Az 1360-as évektől Petrus Begonis visszatérő szereplője volt a Szentszék diplomáciájának, a rá bízott feladatok pedig mind az érintett európai hatalmak körét, mind az ügyek jellegét tekintve változatos képet mutatnak. 1366-ban például azzal bízta meg a pápa, hogy hozzon létre megegyezést Guiscard Tavelli (Guichard Tavel), Sion püspöke és a de la Tour fivérek (Antoine és Jean) között. A VI. Amadé savoyai gróf támogatását élvező Tavelli több mint harmincéves püspöksége alatt (1342–1375) folyamatos konfliktusban állt a Valais (Wallis) kanton nemességéhez tartozó de la Tour családdal.⁷² Azonban a korábbi próbálkozásokhoz hasonlóan – a szembenálló felek hajthatatlansága miatt – ez a közvetítési kísérlet is kudarcral végződött.⁷³

Nuntiusi felhatalmazással Petrus Begonis V. Orbán és XI. Gergely itáliai politikáját érintően több alkalommal is eljárta. V. Orbán 1367 októberétől 1370 szeptemberéig tartó római (itáliai) tartózkodása⁷⁴ alatt minden jel szerint a pápa kíséretében tartózkodott. Ebben az időszakban kétszer is teljesített kiküldetést a német-római császárhoz, amelyek közül az első (1368. július) IV. Károly és ne-

potenciális trónörökösként. Ennek megfelelően több dinasztikus házassági terv is született Vencellel történt eljegyzése előtt, így például Albert osztrák herceg is lehetséges jelölt volt. Halász 2016. 93.

⁶⁸ 1369. december 9.: AAV Reg. Vat., vol. 250, fol. 7v és fol. 14; ezek közül kiadva Theiner II. 89–90. (CLXXI–CLXXII. sz.) A *nuntius* címmel felruházott pápai megbízottak 8 aranyforint napidíjban részesültek. 1369. december 11.: AAV Reg. Vat., vol. 250, fol. 14v. I. Lajos és IV. Károly viszonyát a lengyelországi trónutódlás kérdése mérgeztette el: a császár ugyanis fia, Vencel és Kázmér király törvénytelen lányának eljegyzésével próbálta saját dinasztiája számára biztosítani a lengyel koronát. Fraknoi 1901. 251–253., Pór 1907. 37.

⁶⁹ A pápai fennhatóság ellen 1369–1370-ben fellázadt város még a hírhedt zsoldosvezért, John Hawkwoodot is alkalmazta a pápa elleni harcra. V. Orbán keresztes hadjáratot hirdetett a város ellen. Housley 1982. 261.

⁷⁰ 1369. december 9.: AAV Reg. Vat., vol. 250, fol. 7v; 1369. 12. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 250, fol. 14r; Theiner II. 90. (CLXXII. sz.); 1369. december 11.: AAV Reg. Vat., vol. 250, fol. 14v.

⁷¹ 1369. április 9.: AAV Reg. Vat., vol. 244M, fol. 46, ep. 126.

⁷² A de la Tour család Châtillon-le-Bas (németül Niedergesteln, Svájc) urai voltak. Tavelli és a de la Tourok konfliktusának hátteréről és lefolyásáról l. Berchem 1899. 29–395.

⁷³ 1366. január 10.: AAV Reg. Vat., vol. 248, fol. 25v, fol. 27. V. Orbán ugyanez év áprilisában egy újabb küldött révén igyekezett sikerre vinni a tárgyalásokat. A pápa közvetítési kísérleteihez kapcsolódó dokumentumokat l. Berchem 1899. 369–393.

⁷⁴ Mollat 1912. 113–116.

gyedik felesége, Pommerániai Erzsébet itáliai útjához és utóbbi császárnéi koronázásához,⁷⁵ a későbbi (1369. december) pedig a Luxemburg–Anjou házasság megkötéséhez, illetve az itáliai hadi helyzethez kapcsolódott (részletesen l. fentebb). Ezt követően Petrus Begonis pápai követként még Rómában is járt (1370),⁷⁶ XI. Gergely idején (1374) pedig a genovai dogéval tárgyalt pápai megbízásból.⁷⁷

Diplomáciai követségei mellett Petrus Begonis az 1360-as években az Apostoli Kamarának is teljesített kisebb megbízásokat. 1364-ben például a kölni érsek⁷⁸ hagyatékából a kamara számára rezervált javakról kellett intézkednie,⁷⁹ majd az Alberti társaság⁸⁰ Flandriában tartózkodó képviselőinek kellett átadnia 4000 aranyforintot.⁸¹ Mivel a pápa 1363 nyarán a magyar királyhoz küldte, valamint egy 1364. februári adat szerint Petrus Begonisnak abban az időben Kölnben volt szállása,⁸² nagyon is valószínűnek tűnik, hogy a kamarai utasítások kiadásakor (1364. június–július) nem tartózkodott a pápai udvarban, hanem a már meglévő felhatalmazásai mellé kapott újabb feladatokat. A kölni érsek hagyatékából származó összegekkel 1364 augusztusában és decemberében számolt el a kamarával.⁸³ Az így szerzett pénzügyi tapasztalatát és jogi szakértelmét vehette igénybe az Apostoli Kamara Rómában is (1369), amikor *procurator fiscalis*,⁸⁴ illetve *consiliarius camerae* titulussal segédkezett az elszámolások elkészítésénél.⁸⁵

⁷⁵ 1368. július 27.: AAV Reg. Vat., vol. 249, fol. 131v. Pommerániai Erzsébet koronázásáról l. Wilbertz 1987. 49.

⁷⁶ 1370. június 19.: AAV Reg. Vat., vol. 250, fol. 106v.

⁷⁷ 1374. január 16.: AAV Reg. Vat., vol. 270, fol. 5v, fol. 19, fol. 78; 1374. január 2.: AAV Reg. Vat., 269, fol. 247v.

⁷⁸ A kölni érsekek közül csakis az 1362 szeptemberében elhunyt Wilhelm von Gennepről (Guillelmus de Gennep, 1349–1362) lehetett szó. Utóda, Adolf von der Mark (Adolfus de Marka) 1363-ban lemondott, az őt követő Engelbert von der Mark (Engelbertus de Marka, 1364–1368) pedig csak a pápai utasítás évében kezdte meg hivatali idejét. HC I. 98., Kirsch 1894. xlv.

⁷⁹ 1364. június 4.: AAV Reg. Vat., vol. 246, fol. 231r.

⁸⁰ A firenzei Alberti társaság a 14. század második felében a pápai udvar bankügyeinek egyik kizárólagos intézője volt. Roover 1958. 14–59.

⁸¹ 1364. július 10.: AAV Reg. Vat., vol. 246, fol. 270r; 1364. július 11.: AAV Reg. Vat., vol. 246, fol. 270v.

⁸² Az 1360-tól vezetett, kölni egyházmegyére vonatkozó *annaták* jegyzékében a kölni kollektor 1364. február 7-i dátummal feljegyezte, hogy Petrus Begonisnak – aki ekkor Kölnben lakott – az Apostoli Kamara utasítására 100 aranyforintot adott át. AAV Cam. Ap., Collect., vol. 9, fol. 71r–v, Kirsch 1894. 333.

⁸³ 1364. augusztus 6.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 305, fol. 54v, Kirsch 1894. lxix, 393. (3716 aranyft. 3 sol. 4 den.); illetve 1364. december 14.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 311, fol. 43r–v, Kirsch 1894. lxix, 394–396. (3846 aranyft. 4 sol.) 1365 tavaszán Petrus Begonis még egy 1923 aranyft. 2 sol. összegű befizetést teljesített a kamarába. 1365. március 27.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 311, fol. 43v–44r, Kirsch 1894. 396–397.

⁸⁴ 1369. május 4.: AAV Reg. Aven., vol. 169, fol. 105r.

⁸⁵ 1370. május 21.: AAV Reg. Aven., vol. 171, fol. 39v.

A források ezen kívül két olyan megbízásról is szolgáltatnak adatokat, amelyeket jellegük szerint nem lehet a fentebb részletezett két kategóriába besorolni. 1346-ban VI. Kelemen Petrus Begonist nevezte ki végrehajtónak (*executor*)⁸⁶ egy javadalmi ügyben. A pápa engedélyezte Guillelmus Giberti⁸⁷ pécsi kanonoknak, hogy Galhardus brindisi érsek szolgálatában lélekgondozással nem járó javadalmainak bevételeiből három éven keresztül személyes jelenlét nélkül is részesülhetett. A megbízott végrehajtók feladata volt, hogy Guillelmus Giberti jogainak érvényt szerezzenek.⁸⁸ Ezenkívül VI. Ince 1353-ban Petrus Begonist nevezte ki azon vazallusok és javak igazgatására, amelyeket Johannes Cantelmus, Bovino ura helyezett az Apostoli Szék védelme alá I. Lajos nápolyi király hatalmaskodása miatt.⁸⁹

Amint a fenti leírásból is kitűnik, Petrus Begonis évtizedeken keresztül aktív tagja volt a pápai udvarnak. Jogi képzettségének és egyéni kvalitásainak köszönhetően először de la Jugie bíboros kíséretében töltött be egyre fontosabb szerepet, majd az 1350-es években pápai káplánként közvetlenül az egyházfő szolgálatába állt. Az egyházi hierarchiában nem jutott el a legmagasabb szintig – legelőkelőbb tisztsége a (zempléni, aure-i, majd condrozi) főesperesi cím volt –, de gyakran

⁸⁶ A javadalmi ügyek végrehajtóiról l. Hitzbleck 2009.; a 14. század első felében magyar vonatkozású ügyekben kinevezett *executor*okról l. Maléth 2020. 127–134.

⁸⁷ Guillelmus Giberti (Gitberti) béziers-i klerikus, pécsi, esztergomi és veszprémi kanonok, valamint a somogyi főesperesi kerületben rendelkezett kisebb javadalmakkal. Valószínűleg a pápai adószedők kíséretében érkezett Magyarországra, pápai közjegyzőként. Galhardus de Carceribus *subcollector*. 1348. május 19-én halt meg a pápai udvarban. A rá vonatkozó adatokat l. 1336. április 20.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 149r; vol. 14, fol. 30v; vol. 16, fol. 24v, Cameralia I. 13. (22. sz., béziers-i klerikus, ő készítette a nyitrai és a veszprémi egyházmegyék adózására vonatkozó vizsgálat eredményéről szóló dokumentumot); 1340. február 13.: Mon Vat I/1. 417. (Petrus Gervasii mellett pápai közjegyző); 1347. március 25.: AAV Instr. Misc. 1735, Theiner. I. 736–737. (MCVI. sz., pécsi kanonok, János választott veszprémi püspök egyik képviselője) Pécsi, egri, esztergomi és veszprémi kanonokságait, valamint a somogyi főesperességben található kápolnák adományozását Guillelmus halála után l. 1348. május 25.: Reg. Suppl. I/2. 182–183. (CCCLXVIII–CCCLXX. sz.; ezek közül a veszprémi kanonokságra vonatkozót l. még MREV II. 127. /CXLV. sz./), AOkl. XXXII. 177–178. (308–311. sz.); 1352. január 31.: Reg. Suppl. I/2. 232–233. (CDLXXXVI. sz., a veszprémi kanonokságáról ismételt) Emellett l. még Reg. Suppl. I/1. 228–229., 247.; Timár 1981. 46.; C. Tóth 2019. 205. Az Anjou-kori oklevéltár béziers-i érsekként azonosítja, pedig a hivatkozott *supplicatiók*ban Guillelmust nem titulálják érseknek, csak azt jelzik, hogy a béziers-i egyházmegyéből származott. Ezt az azonosítást vette át C. Tóth Norbert is. Béziers püspöke azonban ebben az időszakban (1313–1349) Guillaume Frédol, az (ifjabb) Bérenger Frédol bíboros öccse volt. Véleményem szerint Guillaume Giberti és Guillaume Frédol aligha lehet ugyanaz a személy, főként, hogy utóbbi 1349 decemberében halálozott el. Morembert 1977. col. 1183., HC I. 137.

⁸⁸ 1346. augusztus 7.: AAV Reg. Aven., vol. 87a, fol. 545r–v, ep. 29 (MNL OL DF 292732), AOkl. XXX. 336–337. (567. sz.)

⁸⁹ 1353. május 4.: AAV Reg. Vat., vol. 235, fol. 92r = AAV Reg. Vat., vol. 244A, fol. 95r, ep. 266, LSC I VI. I. 92. (267. sz.); AAV Reg. Vat., vol. 235, fol. 93r = AAV Reg. Vat., vol. 244A, fol. 222r, ep. 565a, LSC I VI. I. 87. (255. sz.)

viselt több javadalmat egyszerre. Sokoldalú, agilis pápai képviselő volt, aki kiküldetéseinek köszönhetően Európa különböző pontjain (Német-római Birodalom, Magyar Királyság, Itália) szerzett diplomáciai tapasztalatot, az Apostoli Kamara megbízásából pedig esetenként pénzügyi feladatokat is ellátott. Egyházi pályája – amely VI. Kelemen uralkodásától VI. Orbán idejéig terjedt – betekintést enged az avignoni Kúria működésébe és segít megértenünk a korszakban zajló adminisztrációs folyamatokat.

Petrus Begonis egyházi javadalmai

- 1345–1346: wrocławai kanonok
- 1348–1382: wrocławai egyház *cancellarius*a
- 1348: krakkói kanonokság várományosa
- 1349/1350–1353: zempléni főesperes
- 1349/1350–1370: egri kanonok
- 1350–1378: krakkói kanonok
- 1353–1366: esztergomi kanonok
- 1353–1371: a Commignes egyházmegyei* Aure főesperese
- 1363: a Gap egyházmegyei* *Jobia* templomigazgatója (*rector ruralis ecclesie de Jobia*)
- 1363: a Montauban egyházmegyei* S. Stephanus de Tescone-egyház kanonoksága és prebendája
- 1368: Commignes-i kanonok
- 1368: másik commignes-i kanonokság várományosa, az egri egyházi javadalmairól lemond, ha betölti
- 1370: a Béziers egyházmegyei* Combes templomigazgatója (*rector ruralis ecclesie de Combacio*)
- 1370: Liège-i kanonok
- 1370–1385: Liège egyházmegyei Condroz főesperese
- 1370: Commignes egyházmegyei prebenda
- 1375: párizsi* kanonokság és prebenda

A *-gal jelölt egyházmegyék a mai Franciaország területén találhatóak.

Források

- AAV Cam. Ap., Collect = Archivio Apostolico Vaticano Camera Apostolica Col-
lectoriae.
- AAV Cam. Ap., Intr. et Ex = Archivio Apostolico Vaticano Camera Apostolica
Introitus et Exitus.
- AAV Cam. Ap., Obl. et Sol = Archivio Apostolico Vaticano Camera Apostolica
Obligationes et solutiones.
- AAV Reg. Aven = Archivio Apostolico Vaticano Registra Avenionensia.
- AAV Reg. Vat = Archivio Apostolico Vaticano Registra Vaticana.
- AAV Reg. Suppl = Archivio Apostolico Vaticano Registra Supplicationum.
- AOklt = Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum An-
degavensium illustrantia. I–XXVI. Ed. Kristó Gyula et al. Budapest –
Szeged, 1990–.
- Cameralia I–II = Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae
Hungariae (1297–1536). Szerk. † Lukcsics József – Tusor Péter – Fedeles Ta-
más. Budapest – Róma, 2014. (Collectanea Vaticana Hungariae vol. 9–10.)
- CVH I/1 = Magyarország mint a nyugati keresztény művelődés védőbástyája. Ed.
Artner Edgár et al. Budapest, 2004. (Collectanea Vaticana Hungariae I/1.)
- EO II–III = Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdélyi
történetéhez, I–II. Szerk. Jakó Zsigmond. Budapest, 2004–2008.
- Göller 1920 = Göller, Emil: Die Einnahmen der Apostolischen Kammer unter
Benedikt XII. Paderborn, 1920.
- LC U V = Lettres communes d’Urbain V. I–XII. Ed. Hayez, Anne-Marie – Hayez,
Michel – Mathieu, Janine. Paris, 1954–1989.
- LCPC CL VI = Clément VI (1342–1352). Lettres closes, patentes et curiales in-
téressant les pays autres que la France. I–II. Ed. Déprez, Eugène – Mollat,
Guillaume. Paris, 1960–1961.
- LCPC CL VI FR = Clément VI (1342–1352). Lettres closes, patentes et curiales se
rapportant à la France publiées ou analysées d’après les registres du Vatican.
I–III. Ed. Déprez, Eugène – Glénisson, Janine – Mollat, Guillaume. Paris,
1901–1959.
- LSC I VI = Innocent VI (1352–1362). Lettres secrètes et curiales. I–V. Ed. Gas-
nault, Pierre – Laurent, M.-H. – Gotteri, Nicole. Paris, 1959–2006.
- MDA II = Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból. II. Szerk. Wenzel
Gusztáv. Budapest, 1875.
- MES = Monumenta ecclesiae Strigoniensis. I–III. Ed. Knauz, Ferdinandus. Stri-
gonii, 1874–1924

- MNL OL DF = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Fényképgyűjtemény.
- MNL OL DL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Levéltár.
- Mohler 1931 = Mohler, Ludwig: Die Einnahmen der Apostolischen Kammer unter Klemens VI. Paderborn, 1931.
- Mon Vat I/1 = Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia: Rationes collectorum pontificorum in Hungaria (Vatikáni magyar okirattár, I. sorozat, 1. kötet: a pápai tizedszedők számadásai, 1281–1375). Ed. Fejérpataky László – Ipolyi Arnold. Budapest, (reprint) 2000.
- Mon Vat I/2 = Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia: Acta legationis Cardinalis Gentilis (Vatikáni magyar okirattár, I. sorozat, 2. kötet: Gentilis bibornok magyarországi követségének okiratai, 1307–1311). Szerk. Pór Antal. Budapest, (reprint) 2000.
- MPV III. = Monumenta Poloniae Vaticana III: Analecta Vaticana, 1202–1366. Ed. Ptaśnik, Joannes. Cracoviae, 1914.
- MVB = Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, I–V. Ed. Klicman, Ladislaus et al. Pragae, 1903.
- RB XI = Le registre de Benoît XI (1303–1304). Ed. Grandjean, Charles. Paris, 1883.
- RC V = Regestum Clementis Papae V ex Vaticanis archetypis Sanctissimi domini nostris Leonis XIII pontificis maximi iussu et munificentia nunc primum editum cura et studio Monachorum Ordinis S. Benedicti. I–X. Romae, 1884–1892.
- Reg. Suppl. = Regesta supplicationum: a pápai kérvénykönyvek magyar vonatkozású okmányai. Avignoni korszak. I. kötet. VI. Kelemen pápa 1342–1352. I./1–2. Szerk. Bossányi Árpád. Budapest, 1916.
- Theiner = Theiner, Augustinus: Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis deprompta collecta ac serie chronologica disposita I–II. Romae, 1859–1860.
- Urkundenbuch II–III. = Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, II–III. Hrsg. Zimmermann, Franz – Werner, Carl. Köln, 1897–1902.

Felhasznált irodalom

- Barabás 2013 = Barabás Gábor: A pápai kiküldött bíraskodás Magyarországon a kezdetektől a 13. század közepéig. *Történelmi Szemle* 55. (2013), 175–199.
- Barabás 2019 = Barabás Gábor: A pápai Kúria klerikusai és a Magyar Királyság a 14. században. In: Fazekas Ferenc – Fedeles Tamás – Nagy Levente (szerk.):

- Évszázadok forratakában. Keresztényüldözés – Krisztianizáció – Egyház. Pécs, 2019. 31–53. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 9.)
- Berchem 1899 = Berchem, Victor van: Guichard Tavel : évêque de Sion (1342–1375). Jahrbuch für Schweizerische Geschichte 24. (1899), 29–395.
- Berlière 1906 = Berlière, Usmer: Les archidiacres de Liège au XIVe siècle. Bulletin de la Commission royale d’histoire 75. (1906), 137–211
- C. Tóth 2019 = C. Tóth Norbert: Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543. Budapest, 2019.
- Csukovits 2019 = Csukovits Enikő: Az Anjouk Magyarországon II. I. (Nagy) Lajos és Mária uralma (1342–1395). Budapest, 2019.
- Fedeles 2005 = Fedeles Tamás: A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526). Pécs – Szeged, 2005. (Tanulmányok Pécs történetéből 17.)
- Fedeles 2007 = Fedeles Tamás: „Quod tales, omnes et singuli (...) ad aquam projiciantur”: Külföldiek a késő középkori magyar egyházban. In: Fedeles Tamás – Horváth István – Kiss Gergely (szerk.): A pécsi egyházmegye vonzásában: Ünnepi tanulmányok Tímár György tiszteletére. Budapest, 2007. 23–68.
- Fedeles 2017 = Fedeles Tamás: „Petrus Stephani collector apostolicus” In: Tusor Péter – Szovák Kornél – Fedeles Tamás (szerk.): Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században. Budapest – Roma, 2017. 31–87.
- Favier 2006 = Favier, Jean: Les papes d’Avignon. Paris, 2006.
- Guillemain 2003 = Guillemain, Bernard: Les entourages des cardinaux à Avignon. In: Kupper, Jean-Louis – Marchandisse, Alain (Ed.): À l’ombre du pouvoir. Les entourages princiers au Moyen Âge. Liège, 2003. 7–11.
- Halász 2016 = B. Halász Éva: Anjou István herceg (1332–1354). In: Zsoldos Attila (szerk.): Hercegek és hercegségek a középkori Magyarországon. Székesfehérvár, 2016. 81–93.
- Hayez 1980–1981 = Hayez, Anne-Marie: Une famille cardinalice à Avignon au XIVe siècle: les la Jugie. Annuaire de la Société des Amis du Palais des Papes et des Monuments d’Avignon 57–58. (1980–1981), 25–27.
- HC I = Eubel, Konrad: Hierarchia catholica medii aevi. I. Münster, 1898.
- Hénaff 1997 = Hénaff, Henri: Les conservateurs apostoliques dans la seconde moitié du XIIIe siècle: Les modalités de leur nomination et de l’exercice de leur fonction. Revue de droit canonique 47. (1997:1), 71–88.
- Hénaff 2000 = Hénaff, Henri: Les conservateurs apostoliques et les législation de Boniface VIII (1294–1303). Revue de droit canonique 50. (2000:2), 283–308.

- Hénaff 2005 = Hénaff, Henri: Les conservateurs apostoliques d'après le concile de Vienne (1311–1312). *Revue de droit canonique* 55. (2005:2), 341–353.
- Herde 2002 = Herde, Peter: Zur päpstlichen Delegationsgerichtsbarkeit im Mittelalter und in der frühen Neuzeit. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Kanonistische Abteilung* 119. (2002), 20–43.
- Hitzbleck 2009 = Hitzbleck, Kerstin: Executores. Die außerordentliche Kollatur von Benefizien im Pontifikat Johannes' XXII. Tübingen, 2009.
- Housley 1982 = Housley, Norman: The Mercenary Companies, the Papacy, and the Crusades. *Traditio* 38. (1982), 253–280.
- Jugie 1986 = Jugie, Pierre: La cardinal Gui de Boulogne (1316–1373). *Biographie et étude d'une familia cardinalice*. II. Paris, 1986. (kézirat)
- Kirsch 1894 = Kirsch, Johann P.: Die päpstlichen Kollektorien in Deutschland während des XIV. Jahrhunderts. Paderborn, 1894.
- Kollányi 1900 = Kollányi Ferenc: Esztergomi kanonokok, 1100–1900. Esztergom, 1900.
- Kovács 1983 = Kovács Béla: Studensek, magisterek, doktorok. *Archivum* 11. A Heves Megyei Levéltár Közleményei 9. (1983), 5–41.
- Kowalski 1996 = Kowalski, Marek Daniel: Prałaci i kanonicy Krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320–1382). Kraków, 1996.
- Kristó 1988 = Kristó Gyula: Az Anjou-kor háborúi. Budapest, 1988.
- Maléth 2020 = Maléth Ágnes: A Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolata I. Károly korában (1301–1342). Pécs, 2020. (DeLegatOnline Könyvek 2.)
- Mályusz 2005 = Mályusz Elemér: A konstanzi zsinat és a magyar főkegyúri jog. Máriabesenyő – Gödöllő, 2005. (reprint)
- Mollat 1912 = Mollat, Guillaume: Les papes d'Avignon. Paris, 1912.
- Morembert 1977 = Morembert, T. de: Frérol (Guillaume de). In: *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, 18. Paris, 1977. col. 1183.
- Paravicini Bagliani 1972 = Paravicini Bagliani, Agostino: Cardinali di curie e „familiae” cardinalize dal 1227 al 1254. Padova, 1972.
- Pór 1897 = Pór Antal: Adatok a bolognai és pádovai jogi egyetemen a XIV. században tanult magyarokról: Szilágyi Sándornak születése 70. évfordulójára régi barátsággal ajánlva. *Századok* 31. (1897:9), 769–795.
- Pór 1907 = Pór Antal: Anjouk és Wittelsbachok. Nagy Lajos második szövetezése IV. Károly császár ellen. Budapest, 1907.
- Rollo-Koster 2015 = Rollo-Koster, Joëlle: Avignon and Its Papacy, 1309–1417: Popes, Institutions, and Society. London – New York, 2015.
- Roover 1958 = Roover, Raymond de: The Story of the Alberti Company of Florence, 1302–1348, as Revealed in Its Account Books. *The Business History Review* 32. (1958:1), 14–59.

- Schindler 1938 = Schindler, Gerhard: Das Breslauer Domkapitel von 1341–1417. Untersuchungen über seine Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung. Beslau, 1938. (Zur schlesischen Kirchengeschichte 33.)
- Schuchard 2000 = Schuchard, Christiane: Die päpstlichen Kollektoren im späten Mittelalter. Tübingen, 2000.
- Thoroczkay 2014 = Thoroczkay Gábor: A Szent Bölcsesség egyháza. A titeli társaskáptalan története a kezdetektől a XIV. század közepéig. Fons: forráskutatás és történeti segéd tudományok 21. (2014), 331–350.
- Timár 1981 = Timár György: Pécs egyházi társadalma Károly Róbert korában. In: Szita László (szerk.): Baranyai Helytörténetírás. Pécs, 1981. 13–56.
- Tusor 2018 = Tusor Péter: Magyarország bíboros protektorátusa a 15–17. században (Áttekintés). Egyháztörténeti Szemle 19. (2018:4), 3–21.
- Veress 1941 = Veress Endre: Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium III. Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864. Budapest, 1941.
- Wilbertz 1987 = Wilbertz, Gisela: Elisabeth von Pommern. Eine Kaiserin im späten Mittelalter. Bohemia 28. (1987), 45–68.
- Wodka 1938 = Wodka, Josef: Zur Geschichte der nationalen Protektorate der Kardinäle an der römischen Kurie. Rome, 1938.